

מא

פרוטוקול מט. 31/ג
מישיבת ועדת הכלכלה
מיום ג' כ"א סיוון תשי"ד - 22.6.54
בשעה 11.00

השתתפו:

חברי הועדה:

- ס. בנטוב - היו"ד
- י. אורי
- ב. אבניאל
- ס. וילנר
- ס. חזני
- ע. מיסון
- י. נאצני
- ר. פלדמן

מוזמנים:

- מר וויץ - מטעם הקק"ל
- מר הטרובי - מטעם מטעי האומה
- מר ניר - מטעם רשות הפיתוח
- מר וירגין - מטעם משרד המסחר והתעשייה
- מר חנוכי - מטעם משרד החקלאות
- מר קריב - מטעם חברת "סקורות"

סדר-היום:

הסדר הדיון בעניני צפת.

היו"ד ס. בנטוב:

אני פותח את הישיבה, שהיא אחת מהישיבות הפרוטוקול לעניני צפת. לאחר ששמענו את נציגי צפת על מוסדותיה הטובים - העיריה, מועצת הפועלים ולשכת העבודה - התברר לנו שהבעיה היא מסועפת מאד ונוגעת לסקטורים ומשרדים רבים, שלדעתנו, אם כל אחד יעשה מעט בשביל צפת, כל הענין יכול לזוז. הרגשת הועדה היא, שאנו חייבים חוב רציני לעיר זו, ואננו חייבים להתגייס בעצמנו ולגייס כל מי שניתן לגיוס כדי לסנות את פני הדברים בצפת.

החלטנו לחלק את הענינים ובישיבה זו להתרכז בעיקר בגורמים החקלאיים ובתעשייה הטענדת את החקלאות. מלבד זאת ישנם גורמים תעשייתיים ומסחריים של תחבורה ובניין, שאותם נברר בישיבה הבאה. בהתאם לכך הזמנו לישיבה זו את נציגי המוסדות הבאים: הקק"ל, רשות הפיתוח, משרד החקלאות, החברה למטעי האומה, "סקורות" ומשרד המסחר והתעשייה.

ועתה אני רוצה להציג בפניכם אותן בעיות הכרוכות במוסדות הטובים, זאת אומרת, אמתן בעיות שהועלו בפנינו על ידי נציגי צפת, ואנו רוצים לשמוע מכם עצות ואם אפשר גם התחייבויות מסויימות, מה כל אחד ממשרדיכם יכול לעשות כדי להניע את גלגלי התעסוקה והפרנסה בצפת.

והבעיות החקלאיות הן: א. טחנתה פעולת יעור בסביבות צפת המטמטת מקור פרנסה, אם כי זמני, אבל עם יטבת די הרים סאפטר ליעורם. נאמר לנו שקיימים קטיים גדולים בתעסוקה בטח זה, מכיוון שנהוגות עם שתי שיטות נפרדות על ידי הקק"ל ועל ידי מסרד החקלאות; בעוד שמסרד החקלאות מעסיק את הפועלים לפי עקרון של עבודה יומית, והקק"ל בהתאם למדיניות שלה בכל הארץ, מעסיקה את הפועלים לפי מכסות קבועות מראש שבתנאים המקומיים בצפת מתברר שהן מכניסות סכר נמוך יותר מאשר בעבודות הנעשות על ידי הטמטלה. ובתוצאה מזה - סרבנות והתמרדויות חסידיות בלשכת העבודה שנוצגו פועלים ולשכת העבודה הביאו בפנינו כבעיה מטרידה ומקשה מאד בסדוריים במקום.

התעוררה שאלה - האם הקק"ל יכולה להרחיב את היקף עבודתה לתקופה הקרובה ואם היא יכולה להיטיב את התנאים לגבי המדיניות הכללית שלה, כדי שיהיה בזה איזה כוח מסיכה לעבודות אלו; כלומר, שתנתן פרמיה מיוחדת גם בתנאי העבודה וגם בשכר לגבי פועלי צפת, כדי למשוך אנשים שיכולים להסתדר במקומות אחרים, דוקא לצפת.

בעיה שניה היא בעיית ניצול הטחנים החקלאיים בסביבת צפת. לנו נאמר שיטבן עם אפטריות מסלוטה סוגים: אפטרות אחת - הפעלת ובסוס אותם המטעים הנוטעים שנמצאים ברשות מטעי האומה, וכפי שסופר לנו על ידי אנשי המקום - והכל אני סוסר על פי עדות אנשי המקום - חלק גדול מטטעים אלה עהווכר לאנשים פרטיים שאינם בבחינת מתיסבים, אלא הם סטתדלים לנצל את המטעים האלה בתקופה קצרה ביותר בכדי להטיב את הרווחים הגבוהים ביותר. והחברים היוסבים כאן מבינים מהו ההבדל בין חקלאות רצינוולית, מפתחת, ובין מטק גזל של כסה טנים. הזהירו אותנו טעכסו מתנהל עם מטק גזל על ידי חלק מהחוכרים שגם לא יוצר תעסוקה מטפיקה וגם הורס את הענפים כענפי פרנסה בעתיד.

אפטרות שניה - ניצול טחנים מסויימים די גדולים על יד צפת למטע גפנים ליינ. יס בצפת יקב, שבמידה שהוא עובד, הוא מביא את הענבים מטרחקים בעוד שבהרי צפת אפטר לגדל ענבים למטרה זו. ויטנם בוודה חברים החוטבים, - למרות המסבר הזמני בייצוא יין, שבא כפי שאמרנו לנו מתוך זה שלא היה פיקוח מטפיק על טיב היין - סאפטר להעמיד את הענף הזה על רמה של ענף ההדרים. ואם צפת יכולה לפתח יקב גדול על יסוד מטעים במקרום, הרי זו אחת מהטקעות היסוד הטובות ביותר. נסטר לנו טבעל היקב סוכן בעצמו להטקיע כסף כדי בטיעת 400-500 דונם, בתנאי שיהיה סוסד סיטע עוד 1500-2000 דונם, כך שהיקף כללי זה יספק לו די ענבים לפתח ולכנס את היקב. כאן יס להתעניין מי הם הגורמים שיכולים להרתם לענין זה, מטעי האומה או חברת פיתוח, והיות והענין נוגע גם למסרד הקסחר והתעטיה, היינו רוצים לסמוע גם את דעתו.

דבר שליטי בטח החקלאות, זו בעיית מטקי העזר לאותם אנשים הגרים בצפת ובפרבריה של העיר, שפיתוח מסויים של מטקי עזר יכול לבסס את קיומם.

כסובן שכל הבעיות הללו נוגעות גם לבעיית המים, ועל כן רצינו לסמוע את דעת נציג "מקורות" בענין מהזלת סחיר המים בעיקר לתעטיה ולחקלאות, וגם ביחס לכך טטמענו טעבודות חטובות של חברת "מקורות" בצפת שנתנו תעסוקה לפועלים רבים, הופסקו.

נוסף לבעיות אלו, קיימות בעיות נוספות בטח החנוך, התעטיה והעבודה ובהן נדון ביטיבה הבאה. ישנה נקודה אחת בטח החנוך שנוגעת גם לחקלאות והיא - הקמת בי"ס חקלאי הרי בצפת בטביל החקלאות ההורית של איזור הגליל. הועלתה בפנינו הצעה להקים בי"ס כזה, והיינו רוצים לסמוע את דעת נציג מסרד החקלאות בענין זה.

אלה הם הדברים טרציתי להעלות בפניכם. ביטיבה הקודמת החלטנו לסלוח לכל המוסדות את הפרוטוקולים של היטיבות הקודמות, ואני מניח שהחברים טעברו עליהם באו מסורינים בתטובות, הבטחות והתקציבים הדרוסיים.

סר ויז:

קבלתי את הפרוטוקול רק בנקר והסתלתי לעבור עליו. אינני יכול להסתמך אלא על פסוק אחד שנאמר על ידי מר אורי, שהוא רואה את תקנת צפת בחקלאות. אני מזדהה אתו בפסוק זה, ואני רוצה לדבר עליו במיוחד, ומתוך כך אני מתפלא שנציגי מחלקת ההתייחסות של הסוכנות אינם מסתמכים בישיבה זו.

ואני ניגש לדבר על שאלה זו מתוך ידיעת העניינים. אני מכיר את צפת לא מהפרוטוקול אלא מהרבה שנים, והפרובלמה של צפת היתה בדונה לא פעם עוד בימי חייו של אוטישקין ז"ל. אני רוצה להתעכב על כמה דברים שלדעתי הם עיקריים וחשובים להחייאת צפת. ותרשו לי להביא לפניכם כמה מספרים. ואני אדבר על צפת לא כעיר צפת אלא צפת עם האיזור הטצוטצם ביותר שלה, זאת אומרת, עם אותם הכפרים הסובבים את צפת ואשר היו מצפת וצפת חיתה מהם. אני מתייחס לכפרים שהיו לפני קודם המדינה: ביריה, ודהריה אל-פוק ודהריה אל-תחת, עין-זיתון, עגבה ויב' עין.

צפת העיר והכפרים האלה מסתמכים על שטח של 60 אלף דונם. בצפת ובכפרים אלה היו בשנת 1945 16 אלף נפש שמתוכם כ-2400 יהודים בצפת והשאר - ערבים, מוסלמים ונוצרים. בצפת גופא היו 9500 ערבים וביתר הכפרים - 4000 ערבים. אוכלוסייה זו עיבדה 33 אלף דונם אדמה.

אני רוצה שאני עדיין לא סטיתי מאותה הסקפה שהיתה לנו בימים ההם ביחס לנכונות מספרים אלה של מסלול המנדט, אבל לא להגדלה כי אפ להפחתה. ידענו תמיד שמסלול המנדט לא היתה מעוניינת להראות על שטחי קרקע מעובדים יותר מאשר במציאות, אלא להפך, היה לה ענין להפחית את מספר שטחי האדמה המעובדים והטעמים ידועים.

מה אנו רואים כיום הזה בצפת? - וקודם

כל בעיר. האוכלוסייה בצפת אמנם גדולה, אינני יודע כיום מה המספרים, לפי הפרוטוקול אחד החברים אמר שכיום ישנם בצפת 7000 תושבים ובזמן האחרון עזבו 2500. אינני יודע למה התכוון, אם היו 9500 ו-2500 עזבו או מתוך 7000 עזבו 2500.

ס. חזבי: לזה בדיוק התכוון.

סר ויז: זאת אומרת שכיום מספר התושבים בצפת קטן ב-5000 ממה שהיה ב-1945. כיום יש בסטח זה 2 כפרים יהודיים ועוד כמה שיט בה כמה עשרות אנשים. בשני הכפרים נמצאים פחות מ-400 נפש, בו נשטן שב-1945 היו בו 4000 נפש.

ברור שחלק גדול מ-9500 תושבי צפת היו חקלאים, ועסקו בגידולי סדה, גידולי ירקות ומטעים טובים, והם בעצמם עיבדו 2000 דונם באופן אינטנסיבי, ואני יכול לטער שהיתה להם הכנסה טובה, ועל שטח זה יכלו להתקיים לפחות 2000 משפחות שהן 1000 נפש. נוסף לזה הם התפרנסו מהמניבה, כי 4000 נפש במצבנות צפת, שהיה להן קשר יסיר עם צפת, הכניסו משהו. כיום זה איננו. כי אם אני אומר שיסנם שני כפרים ביריה ומירון שיט בהם 400 נפש בערך, אם נסווה את החלק החקלאי שבהם נמצא שהוא אפס לגבי העכר. ואני מצטער שפה אינה מיוצגת המחלקה ההתייחסות של הסוכנות, כי אז הייתי מביא בפניה את השאלה - מדוע לא יוטבו כל הכפרים האלה, מדוע לא יוטבים בהם 4000 יהודים שיכלו לתת מטען גדול מאד לעיר צפת.

כודאי נשמע מר הסרובי כמה מטעים מעובדים כיום על ידי חברת מטעי האומה. אני מניח שחברה זו עשתה במידת יכולתה המכסימלית כדי להציל את המטעים. אולם לטרות רצונה לא עלה הדבר בידיה. לפי מספרים המצויים בירי היו שם מטעים על 4000 דונם. האם כיום חברת מטעי האומה מעבדת 4000 דונם? אני שואל: איך הלכו לאיבוד 4000 דונם מטעים, שהם בעצמם יכלו לקיים מאות משפחות?

אני רחוק טלח-וב שכיום אנו יכולים לעבד
33 אלף דונם שהערבים עיבדו. אולם כיום מעבדים שם כמעט אפס. אם אנו
לוקחים את הכפר ביריה שעלה בחור כפר חקלאי, הרי כיום אינו יותר כפר
חקלאי אלא פרבר של צפת שתושביו מחכים ליום עבודה. אפשר לעבד 15 אלף
דונם אדמה שיכולים לתת יבולים טובים ופרנסה לא רק לתושבי צפת אלא גם
לצפת.

אם אני לוקח בחשבון 15 אלף דונם והשטח העירוני
של צפת שזה בערך 2000 דונם, נשארים לי בערך כ-45 אלף דונם שאינם
ראויים לעיבוד חקלאי אינטנסיבי אלא חלק לאחר הכשרה וחלק שההכשרה אינה
יכולה לתקנו אלא ליעור. מחוץ 45 אלף דונם אפשר יהיה 5 אלפים דונם להכשיר
ולהעביר לחקלאות אינטנסיבית ואז נשארים 40 אלף דונם ליעור. הקק"ל
עסקה ביעור אחרי קום המדינה - התחילה לפני קום המדינה, אבל לאחר
קום המדינה הרחיבה את הפעולה. אין לי מספרים מה עטחה מחלקת היעור
של הממשלה. אבל עד כמה שאני מכיר את הדברים, זה יכול להתבטא בכמה
מאות דונמים. הקק"ל הספיקה ליעור עד היום 4220 דונם בצפת, ונטענו עליהם
1.100.000 עצים. כל זה מרוכז בשטח של ביריה. נמצא אפוא שיש ליעור עוד
36 אלף דונם.

מה נותן היעור במצבן של העסוקה? בשנת חשי"ג
נחנו לפועלי צפת 25 אלף ימי עבודה בעונה של היעור - ואתם יודעים
שביעור אין עובדים כל השנן אלא רק 6-7 חדשים - והשנה עד סוף מרץ ספקנו
15 אלף ימי עבודה. אני רוצה להביא עוד מספר בנוגע לשכר העבודה, כדי
להוציא הרהורים נוגעים מלכתחילה. באופן ישיר שלמנו בשנה שעברה 90
אלף לירות. זאת אומרת שבממוצע יצא 3,600 ל"י ליום עבודה מחוץ לוצאות
בטחון ומס מקביל שהוא בערך 12 אחוז. השנה עד סוף מרץ שלמנו סכום
שמגיע באופן ממוצע ל-3,850 ל"י ליום. זהו ההבדל מהשנה שעברה עד השנה
הזאת. אנו משלמים לפי נורמה, ואם פועל מוציא מעל לנורמה הוא מקבל יותר.
אם אנו זוכרים את שכר העבודה שהיה בשנה שעברה, איש אינו יכול לומר
שהקק"ל לא טילמה את השכר לפי המקובל.

ועתה אני רוצה לענות ליו"ר, מה יכולה לעשות
הקק"ל להטבת התנאים. מצערי הרב לא נוכל לעשות יותר מאשר עשינו עד כה
בענין זה. אינני מדבר על הרחבת היקף העבודה. אני חושב שהיעור של הקק"ל
בשנה שעברה החזיק את צפת, כי מדי יום ביומו יצאו 200 פועלים לעבודת
היעור. ואם בודדים מאתנו, הרי זה בגלל העובדה שהמחילים בעבודות
צבאיות ב אותו מקום ששם העבודה היא יומית ואין מקפידים עליה. אני
לבריחה זו אינני בוכה ולא נבכה עליה. נדמה לי שהמדיניות של הקק"ל
בענין זה היא מדעיות בריאה למדינה ולאדם.

צפת והאיזור שאני מדבר עליו, יש בו תנאים
אקלימיים מצויינים. הקרקע אינה תמיד טובה, כי יש בה חלק גדול אדמה
סידית, ולא כל גידול אפשר להחמים לאדמה זו. אבל אפשר לגדל בטביבה
זו גידולים אינטנסיביים חקלאיים בכל השנה, אפילו אם לא יהיו מיים להשקיה
ובפרט שיש אפשרות לקבל מיים להשקיה, גם אם המיים יהיו יקרים, כי אני
חושב שאם אפשר יהיה להוסיף במטעים 120 קוב מיים לדונם, אפשר יהיה לקבל
מטעים ששום מקום אחר לא יוכל להתחרות בהם. אם יוטפו מיים לגידולי השדה,
אפשר לקבל גידולי שדה טובים מאד שאפשר להתקיים מהם.

אני אומר: קודם כל יש להחיות את החקלאות
הצפתית כשלעצמה. צריך למצוא יהודים שיעבדו את האדמה ויחיו ממנה. 1000
נפש חיו מהחקלאות של צפת גופה, אז יחיו 500 יהודים, אבל יהיה להם
דבר יסודי. אני נכון להיות מוכן שהקק"ל תסקיע בצפת 250 לירות להכשרת
דונם קרקע, כי אני חושב שזה ישלם למדינה, כי על 10-12 דונם כאלה יכולה
משפחה להתקיים יפה מאד.

היו"ר מ. בנטוב: כמה אתם מוכנים להקציב להכשרת קרקע בצפת?

י. וסיץ: זה תלוי בכסף.
ביעור אנו עושים עבודה גדולה ואף על פי כן
לא הגענו אלא ל-4000 דונם ב-5 השנים האחרונות, כלומר - 800 דונם לשנה.

אם נלך בדרך כזאת, נצטרך לפחות עוד 40 שנה עד שנייער את כל השטח.

בתוך השטח הזה ישנם 16 אלף דונם שנקראים אדמת הר כנען, שהיא ברובה הגדול מתאימה רק ליעור. אני רוצה להזכיר ליו"ר את השיחה אתו, שהיה שר העבודה והבינוני - בשאלה מה לעשות בהר כנען, שמחולק לעשרות בעלים, וכל זמן שהוא יהיה נתון לבעלות זו לא ייעשה בו דבר. דעתי היא, שצריך להפקיע את הקרקע ל-15-10 שנים, ויש הצדק לממשלה לעשות זאת, ואחר כך יכירו בבעלות האנשים על האדמה. על ידי כך אפשר יהיה להגדיל את היקף היעור מ-800 4 דונם לשנה ל-4000 דונם ואז אתה מגיע למאה אלף ימי עבודה, ויחד עם הכשרת הקרקע אתה יכול להבטיח לאנשי צפת מנימות 250 אלף ימי עבודה, ובזה אני חושב שאפשר לפתור את שאלת צפת.

מה שנוגע לענין המים, אני עוסק בזה ביחס לביריה. הקק"ל רוצה לפתח את ביריה. יש לנו כבר חכנית מאושרת. זה קשור בקייטנות, ואני חושב שזה צריך להיות אחד המפעלים הגדולים והקודמים לכל יתר הפעולות שהציעו אנשי צפת, כמו פינוי ההריסות וכו'. זה בודאי צריך לעשות. אבל אם מדברים על עבודה ממש, הרי מחקלאות וקייטנות אתה יוצר דבר ממשי שיט לו קיום, מבלי שיוזדקקו מפעם לפעם לתרופות. והקייטנות זקוקה לשני דברים: מים ויער. יער יש. ומה שנוגע למים, אנו מנהלים מו"מ עם מקורות שחביא מים לביריה. אבל לשם כך צריך כסף. לקק"ל אין אפשרות להשקיע כסף בטביל פיתוח לאחר שנים אחדות. אף על פי כן אנו קונים זכות מים במקורות בטביל ביריה. אותו דבר אפשר לעשות בשטחים אחרים, בשטח החקלאות האינטנסיבית. אני מזמין אתכם לבקר בביריה. אני בטוח שזה יעזור לכם לפתור את שאלת צפת.

לבסוף אני רוצה להציע לוועדה להקים ועדה מצומצמת של חברי הועדה עם נציגי הממשלה ונציגי התנועה הציונית שעליה יוטל להביא תוך זמן קצר דו"ח ומסקנות, אבל בתנאי שהמסקנות תהיינה מחייבות את כל אלה שיכולים לתת את ידם, ואם יתנו את ידם - השאלה תקבל את פתרונה.

היו"ר מ. בנטוב: הקק"ל מוכנה לקבל החלטות של הועדה הזאת?

מר וויץ: כן. אבל לשם כך צריך למצוא את הכסף הדרוש. אינני בקיא באמצעים של הממשלה. אני יודע את המצב בקק"ל, ולצערי המצב הוא כזה, שהקק"ל לא תוכל לעשות יותר מאשר עשתה עד היום.

היו"ר מ. בנטוב: אם תקבלו את הר כנען, תוכלו ליער אותו, יהיה לכם כסף?

מר וויץ: לא נוכל להשקיע יותר מאשר אנו משקיעים בכל שנה. אבל מוכרחים למצוא לכך מקורות כספיים אחרים. אם הקק"ל תקבל הלוואה מחקציב הפיתוח לענין זה, היא תהיה מוכנה לעשות זאת.

היו"ר מ. בנטוב: מהו הסכום שאחם משקיעים בצפת בשנה?

מר וויץ: אני חושב ש-150 אלף לירות לשנה.

היו"ר מ. בנטוב: מהו התקציב של הקק"ל?

מר וויץ: ליעור - 1,200,000 ל"י.

היו"ר מ. בנטוב: ולהכשרת קרקע?

מר וויץ: 1,800,000 ל"י.

אני רוצה להוסיף, כי אנו עומדים במו"מ עם מוסד אחד באנגליה שעומד להקים מוסד לחינוך תיכוני בביריה שעל יד צפת.

מר השרוני:

בתחילת דברי אני רוצה לתקן אי-הבנה אחת, כאן נאמר שמטעי האומה החכירה אדמות. מטעי האומה לא עשתה זאת, כי לא היה לה בטביבת צפת אף דונם אחד. האדמה שייכת לרשות הפיתוח. אנו, חברת מטעי האומה, קבלנו שטח של 50 אלף דונם מרשות הפיתוח לפיתוח. אנו קבלנו אותם לאחר שהינו בידי חוכרים, וזה היה

באמת משק גזל שהועבר אלינו.

אנו מעסיקים בצפת בעונות מטויימות מספר די גדול של פועלים. אם לדבר על זיכית, יש לנו בסביבת רא שפינה כ-2000 דונם זיכית, שבחם אנו מעסיקים את אנשי צפת.

עברתי על הפרוטוקול שנמסר לנו, וראיתי שמדובר בו על הקמת בית בד בצפת. נכון שאנו מעבירים את הזיכית שאנו מוסקים בראש פינה לעיבוד ברמלה, כי בצפת אין בית בד, והשאלה היא - אם כדאי להקים שם בית בד. כיום, לאחר ששיקמנו את הזיכית ואנו מקויים ליבולים יותר טובים, יכול ה לעלות ההצעה של הקמת בית בד בצפת, זה ענין של השקעה רצינית, אבל אנו נבדוק את ההצעה. זוהי התרומה שחברת מטעי האומה יכולה לתרום.

היו"ר מ. בנטוב: אתם מוכנים להקים את בית הבד?

מר השרוני: יחד עם משרד העבודה.

מה שנוגע לשטחים החקלאים, נכון שהשטחים האלה מוזנחים ואולכים לאבוד. לא אגיד במי האשמה, אבל אם יוטל כיום על חברת מטעי האומה לעשות איזה דבר בצפת, נהיה מוכנים לקבל על עצמנו לעשות זאת, אבל לזה דרוש תקציב.

היו"ר מ. בנטוב: אתם מוכנים לקבל את כל המטעים שהוסכרו לאחרים וימטרו לידיכם?

מר השרוני: בלי כל ספק.

ב. אבניאל: מהי הסיבה שהחכירו את השטחים לאנשים פרטיים?

מר השרוני: אינני יכול לענות על כך, כי זה ענינה של רשות הפיתוח.

צ. מימון: שמעתי על 2000 דונם זיכית בראש פינה. למי שייכים מטעי הזיכית בצפת עצמה?

ר. פלדמן: האם חברת מטעי האומה מוכנה להשקיע כספים גם בהקמת ביח"ר לשמורים, מלבד בהקמת בית בד, כדי להרחיב את היקף התעסוקה?

מ. חזני: אני רוצה לשאול את מר ויץ, מה הסיבה לסתירה הקיימת בין שטחי הקרקע המוכשרים המגיעים ל-15 אלף דונם ובין המצב שידוע לך היטב, שלמעשה אותם מחישובים בשני הפפרים באיזור זה אינם מתפרנסים מהקרקע כי חסרה להם עדיין האדמה למכסה שנקבעה להם?

י. אורי: אני חצה לשאול את מר ויץ לא כבא כוח הקק"ל אלא כאיש מקצוע הגפנים - האם יש לייצץ לאנשי צפת לנטוע בסביבה כרמי יין או ענבי מאכל?

ב. אבניאל: מר ויץ אמר, שלפנים הכפרים מסביב לצפת החיו אותה על ידי כך שקנו בה, וזו נחיה את הנקודות שמסביב לצפת, זה שוב יחקן במשהו את המצב בצפת. אני מפקפק אם לאור המבנה החדש של ההתישבות שלנו, זה ישפיע על צפת גופה, כי עכשו יש אספקה מרוכזת בכל ההתישבות שלנו. האם לדעתך, למרות זה זה ישפיע על צפת, ואם כן - הייתי רוצה לדעת כיצד.

מ. וילנר: נאמר לנו שבשנה הקודמת היה שכר העבודה בממוצע 3,600 ל"י ליום. האם זו הייתה עבודה מלאה

של 25 יום לחודש?

שאלה שניה בקשר לכפרים בסביבת צפת שלא שוקמו. כפי שהבינתי אין תכניה כיצד לשקם את החקלאות בכפרים אלה, ועל כן אני רוצה לשאול, האם אי אפשר להכניס לכפרים אלה ערבים שישקמו אותם בלי תקציבים מיוחדים?

האם דנים בקק"ל על הפיכת סלחט השכר המקובלת
בקק"ל לשיטה המקובלת בעבודות אחרות?

הינ"ר מ. בנטוב:

מכיוון שאנו דנים בצפת ואיננו דנים במשום
איזור אחר, משמע שיש וצון להעדיף את צפת
על מקומות אחרים. השאלה היא - האם בגבולות החקציב של הקק"ל, שאיננו
יודעים את היקפו וכן בגבולות חקציב היעור של הקק"ל, אפשר לצפות להגדלה
ניכרת, להכפיל ולשלש בשנחים הקרובות את חקציב היעור לצפת, גם אם זה
יצריך איזה צמצום בשטחים אחרים?

מהו החקציב הכללי לשיקום מטעים של חברה
מטעי האומה, ואם יש אפשרות להקדיש חלק מתקציב זה בשורה ראשונה דוקא
לשיקום המטעים בצפת, ולתת להם זכות בכורה על פני מקומות אחרים?

י. ניצני:

יהודי צפת בזמנו עסקו ברוכלות בכפרים
הערבים, אם אנו נפתח את החקלאות מסביב לצפת,
אני מסופק מאד אם זה יוסיף הרבה לצפת, כי האוכלוסייה הקיימת בצפת כיום
היא מאותו סוג של יהודים שעסקו ברוכלות בימי הערבים.

מדוע הקק"ל ומטעי האומה שעוסקים בנטיעות,
אינם נוטעים בצפת עצי פרי נשירים המתאימים לאיזור זה, דובדבנים, תפוחים
ואגסים?

מר ויץ:

לשאלה הקמת בית הבר בצפת אני רוצה למסור,
שרק אחמול היה אצלי יהודי מארגנטינה, שיש לו
שם בית בר, והוא רוצה להעביר אותו לכאן, והוא מחפש מקום שבו יוכלו
להבטיח לו 500-600 טון זיתים לשנה. אני יכול להפנותו לצפת.

לשאלה מר חזני, מדוע אנשי ביריה ומירון
אינם מתפרנסים מהקרקע.....
מ. חזני: כי חסרה להם אדמה.

מר ויץ:

מכיוון שחסרים כמה דונמים, אין מעבדים את
אלה שישנם?

לשאלת מר אורי ביחס לכרמי יין, לא הייתי מייעץ
לנטוע הרבה כרמי יין, אם כי אינני מקבל את הדעה שכרמי היין פשטו את הרגל.
אם ניצור יין טוב, נוכל לשווקו בחו"ל. אבל אפשר לנטוע בצפת ענבי מאכל
מאוחרים וגפנים לצמוקים.

מה שנוגע לנקודות סביב צפת, אין לי כל ספק
שאילו היו יושבות בהן 1000 משפחות, הן היו יכולות ללהגשים מעבודת
האדמה ואף לעזור לצפת, כי אין להן קשר למקום אחר. לכן יצירת העיר חצור
היתה שגיאה שאין לה כפרה.

נשאלתי אם ימי העבודה היו מלאים. לא היו
כאלה שעבדו 20 יום וכאלה שעבדו 10 ו-5 ימים. כל זמן שהיתה עבודה
נדרשו עובדים והיו לנו קשיים מרובים שנבעו אך ורק מההחזרות שעליה דברתי.

אם זה שכר מספיק - אינני יודע? אבל השכר
שהקק"ל משלמת הוא שכר מחאים לעבודה שהפועל מוציא, ו-3.600 ל"י ליום קבל
פועל בעד 5 שעות עבודה, ואם רצה להרוויח יותר, עבד יותר.

מר וילנר שאל אם יש תכנית ביחס לחקלאות.
אם תשאל אותי, לי יש תכנית ברורה ושקולה, אפשר ליישב בחלק זה של צפת
אותן 1000 משפחות, שתחקיימנה מהקרקע. לשם כך דרושים חקציב ומדריכים טובים.
לא ניתן להגשים את הרעיון של הכנסת ערבים לכפרים אלה כדי שזה לא יעלה
בכסף, כי אילו רצינו ללכת בדרך זו, יכולנו לפתח את המדינה בקלות. אני
חושב שצפת צריכה להיות מיושבת ביהודים. אני חושב שמתקציב של 564 מליון
לירות של המדינה, 160 מליון לירות של הסוכנות ו-20 מליון של הקק"ל
אפשר למצוא 2-3 מליון לירות לשנה לפיתוח צפת.

לשאלת היו"ר ביחס להגדלת תקציב הפיתוח
ליזר בצפת פי שנים או שלושה - הקק"ל אינה יכולה להגדיל את תקציבה
הכללי ליעור. אנו קשורים בתרומות של מוסדות בחו"ל. אבל אפשר, כפי
שאמרתי, לעשות רביזיה ובמקום לעשות את העבודה במקומות אחרים, לעשותה
סצפת, והקק"ל תהיה מוכנה לעשות כמיטב יכולתה להגדיל את היקף עבודתה
בצפת. אני מבקש טוב, לראות את פתרונה של צפת קודם כל בחקלאות.

מר הטרונני:

לשאלת מר אבניאל, אנו טיקמנו עד עכשו
כ-13 אלף דונם כרח ו-20 אלף דונם זיתים.
ימזה היו לנו הכנסות קרוב למליון לירות, והטיקום הוא טיקום שמשתלם
במשך הזמן.

לשאלת היו"ר, אם יעבור אלינו השטח של צפת,
נוכל להעדיף טיקום של השטח הנמצא בצפת לעומת טיקום ברמלה או במקומות
אחרים, במידה שהשטח יימצא בידינו.

מר נייר:

כל עניני רשות הפיתוח והאפוטרופוס על נכסי
נפקדים מרוכזים במסגרת אגף הנכסים של
משרד האוצר. ראש העיר בפגישה עם ועדת הכלכלה העלה את שאלת צפת עצמה
ובין יתר הדברים אמר, טצפת עושה רושם קשה על האדם המבקר בה בגלל
החורבות, ולפנייתו לאפוטרופוס בענין זה כאילו לא נחקבלה או נחקבלה
בשלילה.

כדי להכניס אתכם לתמונת האמת של המצב,
אני רוצה להביא בפניכם כמה מספרים. רכוש רשות הפיתוח במושכרים ומבנים
כיום הוא 1,386 יחידות, מהן 1,030 דירות, 243 בתי עסק ו-13 מפעלים.
אני חושב שזה בערך 50 אחוז מהאוכלוסייה של צפת, בעיקר מהעולים החדשים
הגרים בנכסים של האפוטרופוס, שעכשו נקרא רשות הפיתוח.

נכסים אלה היו שייכים לעיר הערבית לשעבר
ולאחר מלחמת השחרור זה הווה חורבה אחת גדולה. עד היום הושקעו בצפת,
בתיקונים, טניטציה, מטים ופיתוח והוצאות אחרות למעלה מ-300 אלף לירות.
ההכנסה של רשות הפיתוח מנכסים אלה היא - 60 אלף לירות לשנה, 5000 לירות
לחודש. זאת אומרת, מאז שהנהלת הרשות הזה היא בידי רשות הפיתוח הושקעו
בו 150 אלף לירות. אני מרשה לחברי הועדה להחליט, באיזה מידה השקעה
זו היא מסקית וחטובה.

ראש העיר העלה בפני הועדה את ענין טיקום
החורבות. אני רוצה להגיד, כי כל מה שניתן לטיקום - שוקם. כל ההשקעות
הכספיות הן למעשו היו לטיקום אותו חלק שהוא שלם כיום. חורבות שלא
ניתנו לטיקום, לא שוקמו. ואין מה לשקם יותר. מה שנוגע לפינוי ההריסות,
אינני יכול להתחייב להעריך זאת בסכום, אבל חברי מעריכים זאת במאות
אלפי לירות, ואינני יודע אם איזה גוף צבורי או ממלתי, יסמוך ידו על כך.
ראש העיר אמר שהוא מוכן לעשות זאת תמורת המגרשים. אני חושב שגם בזה
הוא טועה, כי לדעתנו המגרשים אינם שווים את הכסף שצריך להשקיע בפינוי
ההריסות.

החקציב השנתי של רשות הפיתוח לצפת בלבד
מגיע ל-60 אלף לירות, במשך כל השנים האלה לא רק שלא הוצאנו פרוטה, אלא
כפי שאמרתי, השקענו 150 אלף לירות. השנה התקציב מורכב מ-60 אלף לירות,
והכוונה היא לא להוציא פרוטה ולהשקיע את כל ההכנסות כפי שהן. מתוך זה
באים בחשבון: 20 אלף לירות לתיקונים, 16 אלף לירות מטים ופיתוח,
12 אלף לירות לפעולות טניטציה ושונות וכ-5000 לירות, היתרה, נשארת
להנהלת הענינים עצמה.

נוסף לפעולה זו של השקעה בתוך הנכסים הקיימים,
הרי כל השיקונים הוקמו על אדמות של רשות הפיתוח. ואין כל מניעה, באם
ירצו להקים שיקונים חדשים, לקבל את האדמה מרשות הפיתוח.

הועלתה הצעה לשחרר את תושבי צפת מחוק הגנת
הדייר. אינני צריך להגיד פה שזה חוק של הכנסת המחייב את כל תושבי הארץ.

מה שנוגע לשטחים החקלאיים, אני רוצה שנדע
שכל השטחים שהוחכרו בזמנו על ידי האפוטרופוס, מוחכרים כיום על ידי
משרד החקלאות ולפי חוק אדמות מבורות. לפי האינפורמציה שלי היו שטחים

של אלפי דונמים שלא הוחכרו, כי לא היו קופצים, וחלוקת השטחים היא כדלקמן: מטעים שנמסרים להתישבות, מטעים שחברת מטעי האומה יכולה לעבד אחם, נמסרים לה. שטחים שנשארים, אין מוצא מאשר להחכירם. וניסינו לעשות זאת בדרכים שונות, ולענין זה קיימת ועדה בינמטרדית שבה משתתפים רשות הפיתוח, משרד החקלאות וגורמים אחרים. יש להודות, כי האנשים הפרטיים המועמדים לקבל את המטעים האלה הם סוחרים פירות. זו עובדה, והדבר ידוע בכל הארץ. בצפת ישנם 30 אלף דונם המוחכרים לאנשים פרטיים, והם באמת מרוויחים מזה. ונכון שהחווה מחייב עיבוד וזיבול וקיים פיקוח, אבל אי אפשר להגיע לכל דונם אדמה ולבדוק את הדברים. בחווה נאמר, שבמקרה שאחד הצדדים הפר את החווה, החווה מתבטל. חוזים אלה נעשים לשנה אחת, מתוך כוונה שאפשר יהיה להעבירם אחר כך להתישבות. שטחים שיוצעים מראש שאינם באים בחשבון להתישבות נמסרים לתקופה יותר ארוכה, או לשנה מתוך אופציה לשלוש השנים הקרובות. אשר לצפת, אין לי כל הפרטים, אבל רוב השטח, או שהוא מוחכר לפרטים או שאינו מוחכר בכלל.

אני רוצה להגיד, כי במידה שתברת מטעי האומה תהיה מוכנה מבחינה תקציבית ויכולת ארגונית, לא תהיה מניעה להוציא שטחים מידי אנשים פרטיים ולהעבירם לחברת מטעי האומה.

מר ויץ הציע להקים ועדת משנה שתתכנן את הדברים. לפי הנסיון שיש לי בעניינים כלכליים-מסקיים, אני יודע שכל תכנון טוב עלול להתקל או להשבר ברגע שיגיע לבצוע. אינני מתאר לי שועדת משנה יכולה להיות גורם של ביצוע. לרשות הפיתוח, ובייחוד למנהלה מרש שטנר, יש נסיון בהקמת החברה הכלכלית בירושלים. אנו היינו מציעים שתוקם חברה לפיתוח צפת, שתפעל לאחר שתקבל את הדו"ח של ועדת המשנה, ואנו ברצון נשתף פעולה עם החברה הזאת.

מר חנוכי: בין הבעיות שהוצגו על ידי אנשי צפת בישיבות הקודמות ישנן כמה בעיות שאני רוצה לעמוד עליהן, וקודם כל ביחס לבי"ס חקלאי בצפת. כיום, בי"ס החקלאיים שיטנם בארץ מספיקים בהחלט. על כל פנים, בשלב זה אין צורך בבי"ס נוסף, למרות העובדה שבגליל העליון אין עדיין בי"ס כזה. לעומת זאת, על יד כדורי עומדים להקים בי"ס חקלאי של הפועל המזרחי. אם עומדים להקים בי"ס כזה, הרי מן הדין היה להקימו בצפת.

בעיה שניה אלה הם מסקי העזר בצפת. למרות שמר ויץ הציג את החקלאות בצפת בצורה ורודה, נעשו נסיונות על ידי משרד החקלאות להקים מסקי עזר בצפת, ולא נמצאה אוזן קשבת אצל אנשי צפת עצמם. אינני רוצה להגיד בזה שעשינו די ואין יותר מה לעשות. אבל גם התנאים האובייקטיביים בצפת אינם כל כך פשוטים ורגילים כמו במקום אחר. אבל ניתן לעשות משהו אם אנשי צפת יחנו ידם ועזרתם לכך.

דבר נוסף הוא ענין המטעים בסביבת צפת. נכון, יש בזה הזנחה. עובדה ששטחים גדולים שהוחכרו לאנשים פרטיים מוזנחים וזה ניתן לתיקון רק אם חברה צבורית או ממשלתית תקבל את הדבר לידה, ותשקם ותעבד את המטעים. משרד החקלאות שהוא שותף בחברת מטעי האומה, יש לו תכניות בקשר לכך לקראת השנה הבאה.

אגב, ואדי סווחין שכל כך הרבו לדבר עליו, אין ספק שהיו בו מטעים לדוגמה, אבל הוא הוחכר לבני צפת עצמם, על מנת שבהמשך הזמן הם יתישבו שם, אך הם הראשונים שהזניחו את המטע, כי כל הענין אינו פשוט ובכלי רכב אי אפשר לגשת למקום וברכיבה זה קשה מאד.

מר קריב: אנו לא קבלנו העתק מהפרוטוקול, ועל כן לא מדעתי בדיוק על מה המדובר. אבל כפי שהבינותי ממהלך הישיבה, עלי לעמוד על שתי נקודות, ויחד עם זאת להגיד באיזו מידה אנו מוכנים לעשות בשטח המים בצפת.

ביחס למה שנאמר, שמקורות העסיקה בצפת 500 פועלים, וכיום הפסיקה את עבודתה ונשארו רק 40 פועלים - המצב הוא פשוט, היתה תכנית בקשר לפיתוח מקורות מים בגבול הצפוני, ותכנית זו הושלמה. זה שלב אחד, מחכה עוד שלב נוסף של מים מדן, שקשור בכל מיני גורמים

שאינני רוצה לדבר עליהם. אולם ישנו מצב כזה, שאנו מוכנים לספק 10 מליון קוב מים לשנה ואין לוקחים אותם, ומסיבה זוהשלב השני אינו דוחק כל כך. כך ששם העבודות נסתיימות ולא התקציב קובע כאן. ישנם מקומות שהמים נחוצים מאד, ואם יש תקציב צריך להפנותו למקומות אלה.

מ. חזני: מהו מחיר קוב מים באיזור זה?

מר קריב: במידה שזה נדרש מהמתישבים, הוא אינו עולה על 61 פרוטה. אינני אומר שזה עולה למדינה או ל"מקורות", אלא למתישב, ואם לחשוב זאת אקווילנטי למימם שצריכים אותם במקומות אחרים, זה לפי דעתנו מחיר מתקבל על הדעת, כי כמות המים הנדרשת בצפת אינה כמות המים הנדרשת במקום אחר.

בקשר לצפת, אנו שואלים את עצמנו: מה רוצים לעשות בצפת, כמה מים צריך בצפת; האם רוצים לישב את האינטרלנד החקלאי או לא, וזה קשור ומשולב בכל התכניות שלנו. במידה שאנו פונים, איננו מקבלים תשובה. יותר מזה, לפני 4 שנים היה חכנית מסוימת לאספקת מים לצפת, וזו הייתה תכנית גם בשביל פיתוח האיזורים החקלאיים של צפת, ובכדי לספק את המים במידה מספקת לצפת ולחלק החקלאי שלה, המקור היחידי היה הגליל המזרחי. בנינו תחנה בראש פינה שצריכה לתת את הלחץ הגבוה לצפת. התחנה ישנה והציוד בשביל טלב הביניים ישנו, ואיננו יודעים מה לעשות. ואנו שואלים את המשרדים הממשלתיים, במקרה זה משרד העבודה, מהי התכנית, ואיננו מקבלים תשובה.

אבל אם לפתור את שאלת צפת בלבד, יש ללכת

בדרך אחרת לגמרי, לא להניח צנור של 16 צול, וצינור של 12 צול כ-8-7 ק"מ אלא ללכת מהגבול הצפוני, ממעין עין ג'ון ולהניח צנורות של 6 צול בלבד. אנו יכולים לתת לצפת וסביבתה את כמות המים הדרושה לה. וענין המחיר אינו חשוב ברגע זה, כי ביחס למחירים ישנן 3 ועדות שמטפלות בזה. לא אגיד שמחיר של 160 פרוטה לקוב מים, הוא מחיר לחקלאות, אבל לזה צריך למצוא פתרון אחר. אני שומע שזה גורם להפסדים בצפת. אבל ברור שהמפעל כפי שהוא קיים כיום בצפת, אינו יכול להיות רנטבילי. עצם האפשרות של ויסות המים ביום ובלילה על ידי מפעל יותר גדול, זה יכול להביא להוזלת מחיר המים.

כאשר אנו נתבקש על ידי הועדה להגיש דבר יותר ברור, אנו מוכנים להגיש דבר ברור ומבוסס על העקרונות הקיימים בחשוב מים מדויק. אנו היינו מבקשים רק את המסגרת, בשביל איזה שטח חקלאי ומה כמות המים הדרושה ומהו השטח שרוצים להשקות בדרך של צפת, אם מצד הגליל המזרחי או מצד הגבול הצפוני.

ר. פלדמן: שמעתי ממר ניר שרשות הפיתוח מוכנה להשקיע את כל הכנסותיה - 60 אלף לירות בצפת. לפי הפירוש שהגיש לנו מר ניר יוצא שההוצאות של ההנהלה מגיעות ל-20 אחוז מכלל ההכנסות, האם זה נכון?

מה דעת משרד החקלאות בקשר לנטיעות חדשות בצפת?

ב. אבניאל: אני רוצה לשאול, מדוע לא נעשה נסיון להודיע בפומבי שמוכנים למסור למשפחות שטחי קרקע מספיקים לצמיתות כרכושם, בחנאי שהם מתחייבים לעבדם לפי תנאים שהממשלה תקבע? האם אינכם סבורים שזה היה הרבה יותר מעודד את רצון הייצור מאשר כאשר השטחים נמסרים לפרטים הרוצים במשק גזל?

מ. וילנר: אני רוצה לשאול את נציג מקורות, מדוע אין

מנצלים את המים בסביבות צפת, האם זה מפני

המחיר או מסיבות אחרות?

למי שייכת חברת מקורות?

מה הן התכניות של רשות הפיתוח ומשרד החקלאות

לגבי צפת.

י. אורי: הייתי רוצה לשמוע יותר פרטים על הקמת בי"ס החקלאי בסג'רה, גם ממר חזני וגם ממר חנוכי.

ע.מ.מ.מ.מ.

לאחר הבירור בענין צפת בישיבות הקודמות היה לי הרשם שאחת הסיבות המעכבות את פיתוח צפת, זה ענין המים. עכשו מחברת מקורות רוצה לספק מים ואין מנצלים אותם. השאלה היא - מה הסיבה לכך.

מה שנוגע להקמת בי"ס על יד א כדורי, אני חושבת שזה עתה שאנו צריכים לדון בו.

האם רשות הפיתוח מוכנה אחרי היבול הזה; למסור את אלפיה הדונם של המטעים לרשות מטעי האומה?
היו"ר מ. בנטוב:

מ. ניר: נכון שההוצאות המינהליות במקומות קטנים מגיעות ל-20-15 אחוז, ובמידה שההכנסות תגדלנה, באותו יחס ירד אחוז ההוצאות המינהליות.

על שאלת מר אבניאל, אינני מוסמך לענות. אבל אין כל מניעה שהמתישבים, באם ירצו, יקבלו את השטחים. בדרך כלל שטחים חקלאיים נמסרים לקק"ל.

לשאלת מר וילנר, מה הן התכניות, קשרנו זאת עם ההצעות שלנו, ואם תקום החברה לפיתוח צפת נביא בפניה כמה דברים. לשאלת היו"ר, רשות הפיתוח מוכנה למסור כל שטח שבידה. אינני יכול לענות על האלפים דונם, כי בזה עוסק משרד החקלאות.

מ. חנוכי: לשאלת מר אבניאל ביחס למסירת שטחים חקלאיים למתישבים, אנו עוסקים בבירור הבעיה הזאת, ובמידה שהשטחים הם צבוריים נדאג לקבל אותם ולמסור אותם לידיים שחעבדנה אותנו בצורה יעילה ביותר, עד שהשטחים יימסרו למתישבים.

אשר לנטיעת כרמי יין, אין משרד החקלאות חושב לעודד נטיעת כרמי יין על אלה שנטעו עד עכשו. כל זמן שלא יכול שינוי בשיווק היין, אין אפשרות להוסיף מטעי כרמים.

מסירת מטעים לצמיתות - דבר זה הולך ונעשה, במקרה שבתוך המשבצת של המתישבים כלולים מטעים כאלה, הם מקבלים אותם לצמיתות.

ביחס לתכניות לגבי צפת, משרד החקלאות אינו עוסק בזה. ומה שנוגע לתכנון השטחים שמחוץ לצפת, התכנון הוא משותף לנו ולטכונות.

אין לנו כל תכניות להקמת בי"ס חקלאי בצפת. ואני מציע לוועדה הכלכלה שתמנע הקמת בי"ס חקלאי על יד כדורי, שאין צורך בו.

היו"ר מ. בנטוב: אני מבין שאנו נצטרך עוד להתקשר עם הגורמים ההתישבותיים שאולי בטעות לא לקחנו אותם בחשבון; מחלקת ההתישבות של הסוכנות והמרכז החקלאי, בכדי לברר מה הן האפשרויות של העלאת נקודות חדשות מטיב לצפת.

אם כי השנה אין בדעת משרד החקלאות לעודד נטיעת כרמי יין, אני בכל זאת מציע שמשרד החקלאות יברר את הדבר עם גורמים מקומיים, כי יש ענין של יקב הקיים בצפת, ויציע לנו איזו הצעה להפעיל את היקב.

אני מציע לחברת מקורות לברר עם הגורמים הנוגעים בדבר מה הן התכניות שלהם ל-2-3-5 שנים הקרובות, ועל יסוד זה לעבד איזו שהיא הצעה.

אני חושב שבישיבה זו נתרמו שתי תרומות חשובות, שעוד נבדוק אותן בישיבה הבאה ונכלול אותן בהמלצות שלנו. התרומה האחת היא, שמר ויץ אמר שהקק"ל מוכנה להגדיל באופן ניכר את תקציב היעור לשנה הבאה. על התנאים ועל המגמות עוד יהיה ויכוח. ונוסף לכך הוא מוכן להוסיף לזה תקציב להכשרת קרקע.

תרומה שניה, שמטעי האומה מוכנה לקבל 2000 דונם מטעים לרשותה ולפתח אותם ה חל מהשנה הקרובה. וכן היא מוכנה להקים את בית הבד בצפת.

מ. חוני: אני טבור שישנה עוד נקודה שלא הובהרה במידה מספקת, ואני מציע שמשרד החקלאות יעיין בה, וזו הנקודה של נטיעת מטעים חדשים בכיוון של יכין-חק"ל ומהדריץ.

היו"ר מ. בנטוב: ביתר השטחים נעסוק בישיבה הבאה. הישיבה נעולה.